

"Vull consagrar les meves darreres forces a les tres realitats superiors, per mi, a les altres: la nostra terra, la nostra gent, la nostra parla".

El meu Gaziel

JOSEP BENET

No vaig arribar a conèixer Agustí Calvet, Gaziel, personalment. Tanmateix, abans de la guerra, quan jo era encara un adolescent, vaig ser un dels milers de lectors dels seus articles publicats en castellà a "La Vanguardia", diari del qual era director. En aquell temps, admirava Gaziel com a periodista, però no tenia cap simpatia envers la seva persona i la seva actuació. Jo era influït per l'hostilitat que en els sectors més catalanistes de la societat es manifestava contra ell, fins arribar a presentar-lo com un renegat i un botifler perquè es deia que havia renunciat a escriure en català i escrivia i dirigia

un diari en castellà, considerat poc favorable al catalanisme.

Un cert ambient hostil a Gaziel va mantenir-se també durant els primers temps de la postguerra, malgrat que el règim franquista el considerés com adversari i el condemnés al silenci, com a periodista, i hagués de guanyar-se la vida a Madrid en una anònima tasca editorial. Es va arribar a considerar Gaziel com a un català *desarrelat*, al costat d'Eugeni d'Ors i de Josep Pijoan, malgrat que ell romangué sempre a Barcelona, tot vivint la problemàtica catalana i intervenint, amb la seva tasca periodística, en la vida pública del Principat fins que l'esclat revolucionari del juliol del 1936 el va obligar a l'exili. I a l'exili es mantingué mentre durà la guerra civil, fins que, fugint de l'ocupació nazi, va tornar a la península.

Un Gaziel desconegut

No vaig arribar a tractar-lo personalment mentre visqué a Madrid, ni tampoc després que es retirà a Barcelona. Però, un dia, en els primers anys quaranta, en una llibreria de vell, vaig descobrir el seu llibre *Hores viatgeres*, publicat l'any 1926, en plena dictadura del general Primo de Rivera, que no coneixia. La lectura del pròleg d'aquest petit llibre em descobrí un Gaziel que desconeixia. Un Gaziel enamorat apassionadament de la llengua catalana, que explicava el per què del seu comportament envers aquesta llengua. Em vaig adonar que jo no havia estat just en el meu judici. Poc temps després, quan jo era secretari particular de Fèlix Millet, vaig tornar a tenir una nova ocasió de comprovar-ho. L'any 1944, a la

Gaziel l'any 1957, a punt de publicar les seves extraordinàries memòries "Tots els camins duen a Roma. Història d'un destí".

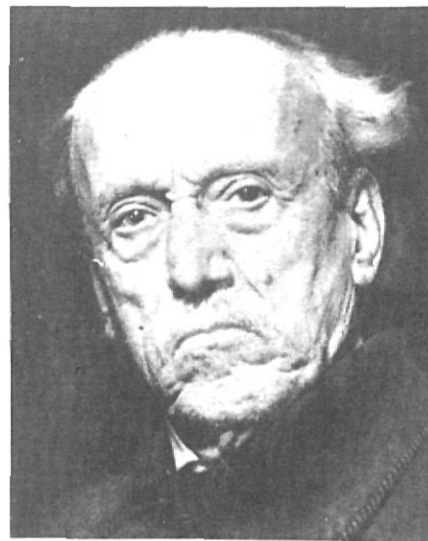
finca que Millet tenia a l'Ametlla del Vallès, es van celebrar clandestinament els Jocs Florals de Barcelona que, cada any, organitzaven algunes personalitats de l'interior de Catalunya, com a acte simbòlic d'una continuïtat que calia assegurar, a despit de tot. Gaziel, que vivia i treballava a Madrid, fou invitat a pronunciar el discurs presidencial. Amb el títol *El desconhort*, es troba reproduït a les seves *Obres Completes*, publicades a Barcelona l'any 1970. En aquell negre any de 1944 vaig tenir la sort de llegir-lo. Era una meditació sobre la història tràgica de Catalunya, però acabava amb una apassionada declaració de fidelitat a la llengua catalana i a la identitat nacional de Catalunya. Per mi representà la meua reconciliació total amb la personalitat de Gaziel.

No em vaig equivocar. Gaziel, en aquells anys en què el règim franquista havia prohibit totalment escriure en català en els periòdics, com a protesta no va publicar ni una ratlla en castellà. I, en canvi, silenciosament i apassionadament es dedicà a escriure les seves obres en català amb l'esperança que arribaria un dia que es podrien publicar. Com així fou. Aquesta seva tasca silenciosa, l'havia de convertir en un dels escriptors catalans més importants i brillants. Un escriptor que honoraria qualsevol de les millors literatures contemporànies. L'any 1953, publicava un primer volum, *Una vida del vuit-cents*, en el qual encara aplegava una majoria de treballs anteriors a la guerra. Però, l'any 1958, publicava la primera edició de les seves memòries, *Tots els camins duen a Roma, Història d'un destí (1893-1914)*. Un llibre extraordinari, primer volum d'unes memòries, la redacció total de les quals la mort havia d'interrompre. Després, any rera any es van anant publicant llibres, amb els quals Gaziel es convertia en un dels prínceps de la literatura catalana. Al costat dels seus llibres, ens deixava un importantíssim pròleg a les *Memòries literàries* de Narcís Oller, on exposa la seva posició en la qüestió de la convivència de les llengües i cultures de l'Estat espanyol i les seves esperances, sempre defraudades, d'entaular un diàleg sincer i constructiu amb els intel-

lectuals del territori de llengua catalana de l'Estat espanyol. És un text de Gaziel que, desgraciadament, encara avui és d'actualitat.

Una carta i un pròleg

L'any 1963, vaig poder constatar personalment el profund liberalisme de Gaziel i el seu criteri sempre independent. L'Institut d'Estudis Catalans havia publicat la primera edició de la meua obra *Margall i la Setmana Tràgica*, que havia estat premiada pel mateix Institut.

Narcís Oller. Gaziel va escriure un pròleg importantíssim per a les "Memòries literàries" del novel·lista.

Poc després, Gaziel, que, com he dit, jo no coneixia personalment, m'enviava una llarga carta, transcrita a les seves *Obres Completes*, que era una crítica extraordinàriament favorable del llibre i, alhora, una profunda reflexió sobre el passat i present de Catalunya. El seu gest em va emocionar. Tanmateix, no vàrem arribar a entrevistar-nos personalment, degut a la meua vida agitada de "conspirador" i també perquè poc després ell emmalaltia i moria.

Gaziel, abans de morir, coneixia perfectament que la meua posició política i social, si bé coincidí amb la seva, entre altres punts, en la defensa de la llengua i cultura catalanes i en l'oposició total a la dictadura franquista, divergia profundament, en moltes altres qüestions del seu pensament. Tanmateix, abans de morir va manifestar a Tomàs Tebè, que preparava l'edició de les seves obres completes en llengua catalana, el seu desig que el volum fos prologat precisament, per mi. El gest de Gaziel em va emocionar i honorar. Era ensems una demostració del seu liberalisme i una mostra extraordinària de confiança en la meua persona.

Pocs encàrrecs he rebut amb tanta satisfacció. Però, alhora, amb tanta preocupació, car la tasca no era fàcil. Sobretot perquè s'havia de publicar l'any 1970 i calia saber dir el que hom volia dir, sense incòr-

Gaziell en l'acte inaugural del "Casal Guixolenc", 1960.

rer en les vies del franquista Ministerio de Información y Turismo o del Tribunal de Orden Público, davant el qual, com és natural, preferia d'actuar com a advocat defensor com feia sovint i no pas com a processat. Rellegint, ara, aquell pròleg crec que vaig expressar tot el que calia dir. Talment avui, quan han transcorregut disset anys des de la seva publicació, el crec encara útil per ajudar a conèixer l'obra i la personalitat de Gaziell. Per això el vaig transcriure en la meua obra *Combat per una Catalunya autònoma*.

El millor homenatge

Aquella *Obra Completa Catalana* de Gaziell, editada a Barcelona el 1970, per causa de la censura hagué d'aparèixer mutilada en algun dels llibres aplegats i fins i tot un dels llibres hagué de ser suprimit del tot. La confiança que ell m'havia demostrat em va impulsar a donar compliment a un altre desig d'ell: que aquelles obres que no podien ser publicades íntegrament a l'inte-

rior de l'Estat espanyol ho fossin a l'exterior, sense esperar que desaparegués la dictadura franquista. D'acord, doncs, amb la seva filla, vaig preparar l'edició d'aquestes obres. I com a director que era de les Edicions Catalanes de París, a la capital francesa es van publicar, a la Col·lecció Frontera Oberta, la *Història de "La Vanguardia"*, que era inèdita, l'any 1971, i l'edició íntegra de *Meditacions en el desert (1945-1953)*, l'any 1974. Editar aquestes obres a l'exili era el millor homenatge que jo podia retre en aquells anys de la dictadura al gran escriptor català liberal que era Agustí Calvet, Gaziell.

Avui, en commemorar el centenari de la seva naixença, estic segur que l'homenatge que més li plauria a ell, escriptor, és que es llegeixin i rellegeixin les seves obres. I que s'apleguin i es publiquin tots els seus escrits, dispersos en la premsa d'avantguerra. Tasca aquesta que està fent, amb competència, Manuel Llanas.

I, ara, deixeu-me que acabi aquestes notes amb unes paraules

del mateix Gaziell. Les va escriure a la primavera del 1959, en presentar la segona edició de les seves Memòries. Són aquestes: "Aviat faré setanta-dos anys. Ja no me'n poden quedar gaires. Tot i sentir-me encara físicament intacte, com en els millors temps; i per més que, amb la serenitat i lucidesa que sols tenen les postes de les vides llargues, el cel no m'hagi semblat mai tan lluminós com avui, és ben segur que des d'algun lloc de l'horitzó, una mica més ençà o una mica més enllà, m'està sotjant la indefugible tenebra. Per això, perquè se'm fa tard —i també perquè el meu destí, que aquest llibre explica, no em permeté de fer-ho abans—, vull consagrar totalment les meves darreres forces a les tres realitats superiors, per a mi, a les altres: la nostra terra, la nostra gent, la nostra parla".

Josep Benet és historiador